

Indvandreres involvering i iværksætteri i Danmark

Sammenligninger med andre lande

Rezaei, Shahamak; Schøtt, Thomas

Publication date:
2013

Document Version
Også kaldet Forlagets PDF

Citation for published version (APA):
Rezaei, S., & Schøtt, T. (2013). *Indvandreres involvering i iværksætteri i Danmark: Sammenligninger med andre lande*. Syddansk Universitet.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain.
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal.

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact rucforsk@kb.dk providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Indvandreres involvering i iværksætteri i Danmark

*Sammenligninger
med andre lande*

Thomas Schøtt
Ph.d., Professor MSO
Institut for Entreprenørskab
og Relationsledelse
Syddansk Universitet
6000 Kolding

Shahamak Rezaei
Ph.d., Lektor
Institut for Samfund og globalisering
Roskilde Universitet
4000 Roskilde

Rapport 2013

Med støtte fra Industriens Fond og Etnisk Erhvervsfremme

KONTAKTOPLYSNINGER

Thomas Schøtt
Ph.d., Professor MSO
E-mail: tsc@sam.sdu.dk

Institut for Entreprenørskab
og Relationsledelse
Syddansk Universitet
6000 Kolding

Shahamak Rezaei
Ph.d., Lektor
E-mail: shre@ruc.dk

Institut for Samfund og globalisering
Roskilde Universitet
4000 Roskilde

© Thomas Schøtt

ISBN 978-87-91070-44-0

Indvandreres involvering i iværksætteri i Danmark – sammenligninger med andre lande

Thomas Schøtt

Institut for Entreprenørskab og Relationsledelse
Syddansk Universitet, Kolding
tsc@sam.sdu.dk

Shahamak Rezaei

Institut for Samfund og Globalisering
Roskilde Universitet
shre@ruc.dk

Indhold

Sammenfatning	3
Indledning	4
Er indvandrevirksomheder anderledes?	5
Hvorfor selverhvervende?	6
Data: Global Entrepreneurship Monitor	7
Rammevilkår i Danmark i sammenligning med andre lande.....	8
Indvandreres involvering i iværksætteri i Danmark sammenlignet med andre lande.....	12
Indvandreres involvering i iværksætteri i Danmark sammenlignet med de lokales	15
Voksnes læringsforløb i iværksætteri.....	17
Voksnes kompetencer	17
Ansatte medarbejderes entreprenante arbejde	18
Motiverne for at blive selvstændig iværksætter	21
Folks intention om at starte egen virksomhed.....	22
Folks opstart af egen virksomhed.....	23
Folks drift af egen virksomhed	23
Iværksætteres netværk	24
Iværksætteres innovation	25
Iværksætteres eksport.....	26
Iværksætteres skabelse af nye jobs.....	27
Konklusioner	28
Litteratur.....	29

GEM-projektet er taknemlig for støtte fra Industriens Fond i 2011/12 og fra Etnisk Erhvervsfremme i 2012.

Sammenfatning

Rapporten redegør for a) rammevilkår for indvandreres involvering i iværksætteri i Danmark, sammenlignet med andre lande; b) indvandreres involvering i iværksætteri i Danmark, sammenlignet med andre lande; og c) indvandreres involvering i iværksætteri i Danmark, sammenlignet med involveringen af lokale personer af dansk afstamning. Redegørelsen baseres på spørgeskemaundersøgelser i Danmark og andre lande, gennemført i 2012 i forskningskonsortiet Global Entrepreneurship Monitor.

Rammevilkårene for indvandreres involvering i iværksætteri i Danmark er lidt bedre end i de fleste andre europæiske lande. I Danmark er der tilstrækkelige love og regler til at støtte iværksætteraktivitet blandt indvandrere; indvandrere møder ikke væsentligt større krav end danskfødte, når de ønsker at starte en virksomhed; indvandrere-iværksættere har noget sværere ved at skaffe privat finansiering end danskfødte iværksættere; iværksættere har ikke væsentligt sværere ved at få offentlig rådgivning og støtte end danskfødte iværksættere; og i Danmark, mere end i andre lande, søger politikken omkring indvandring og integration eksplicit at fremme iværksætteraktivitet blandt indvandrere.

Indvandrere er involverede i iværksætteri i Danmark, måske lidt oftere end folk af dansk afstamning. I de fleste andre lande er indvandrere oftere involverede end folk af lokal afstamning. Danmark er nogenlunde typisk blandt landene i indvandrernes tilbøjelighed til at være iværksættere. Men mange andre rige lande har en betydelig højere involvering af indvandrere i iværksætteri, så det er formentlig ganske muligt at fremme iværksætteraktiviteten blandt indvandrere i Danmark. Iværksætterraten i befolkningen som helhed er ret lav i Danmark, lavere end i de fleste andre lande. Derfor er det nok ganske muligt at fremme iværksætteraktiviteten både i befolkningen som helhed og specielt blandt indvandrere.

Indvandrere i Danmark er trænede i iværksætteri, ligeså ofte som folk af dansk afstamning. Indvandrere får entreprenørielle kompetencer, ligeså ofte som de lokale danske. Indvandrere har ofte intention om opstart, oftere end de lokale, og starter ofte ny virksomhed, men færre ender som ejerledere i etablerede firmaer. Indvandrere er ofte involverede i entreprenørielt arbejde som medarbejdere på arbejdspladser, men knap så ofte som medarbejdere af lokal afstamning. Indvandrede medarbejdere i entreprenørielt arbejde skaber undertiden nye jobs på arbejdspladserne, men knap så mange som lokale medarbejdere. Indvandrere-iværksættere er motiveret af forretningsmulighed mere end af nød, men oftere af nød end de lokale danske iværksættere. I andre rige lande er indvandrere-iværksættere lige så ofte motiverede af forretningsmuligheder, som folk af lokal afstamning. Indvandrere-iværksættere har netværk i næsten samme omfang som lokale danske iværksættere. Indvandrere-iværksættere er ofte innoverende, eksporterende og jobskabende, ligesom lokale danske iværksættere. I andre rige lande er indvandrere-iværksættere også ofte innoverende, jobskabende og især eksporterende.

Indledning

Indvandrere til Danmark kommer oftest fra lande, hvor iværksætteri er en tradition og hvor flere involverer sig i iværksætteri, end blandt folk af lokal dansk afstamning. Men når lokale danske iværksættere møder vanskeligheder i bureaukratiet og i finansieringen, så er rammevilkårene nok endnu vanskeligere for indvandrere. Så hvordan er indvandrere involveret i iværksætteri, sammenlignet med de lokale danske? Og er Danmark anderledes end andre lande hvad angår indvandreres involvering i iværksætteri.

Rapporten redegør for

- rammevilkår for indvandreres iværksætteri i Danmark,
sammenlignet med andre lande;
- indvandreres involvering i iværksætteri i Danmark,
sammenlignet med andre lande;
- indvandreres involvering i iværksætteri i Danmark,
sammenlignet med de lokale danske.

Indvandrere udviser stor virkelyst i forhold til at etablere nye virksomheder i Danmark. Det samme gør sig gældende i andre industrialiserede lande. Globalisering har medført, at flere mennesker er kommet hertil fra fjerntliggende områder. Dette har medført en stor indvirkning på moderne økonomier og fænomener som etnisk entreprenørskab, entreprenørskab, etnisk virksomheder og transnationale virksomheder.

Alle er de udtryk for indvandreres mod på at iværksætte virksomheder i dagens samfund. Lignende eksempler findes i andre omkringliggende lande, idet indvandrere i mange storbyer i den europæiske union, og i industrialiserede lande i det hele taget, har iværksat deres egne virksomheder (se f.eks. Bager 1998; Bager & Rezaei 1999; Barrett m.fl. 1996; Waldinger 1996; Rath 1999; Rezaei 2001, 2007, 2011; Rezaei & Goli 2009).

Den nuværende globaliseringsproces indbefatter mere end blot en øgning i udvekslingen af kapital, varer og serviceydelser på tværs af landegrænserne. Den omfatter også mennesker der flytter fra fjerntliggende områder til andre steder, med håbet om at opbygge en bedre tilværelse (Sassen 1988, 1991). Disse indvandrere påvirker de moderne urbane økonomier på utallige - og sommetider ganske uventede - måder, f.eks. ved at give forsømte butiksstrøg en revitalisering, ved at introducere nye produkter (f.eks. "eksotiske" madvarer), eller ved at fremme dannelsen af nye rumlige former for sociale sammenhænge. Disse virksomheder udgør også essentielle knudepunkter i indvandrernes sociale netværk, hvor produktion og forbrugere bindes sammen i konkrete organisatoriske og rumlige former. Disse processer finder ikke kun sted indenfor den formelle økonomis rammer (i snævreste forstand), men overskrider også sommetider disse

grænser. Derfor kan indvandreraktiviteterne også ses som potentielle primære knudepunkter for økonomiske aktiviteter, monoetnisk udveksling af informationer samt uformel og uorganiseret virksomhedsrådgivning.

Som årsag til denne højere frekvens af selvstændige blandt indvandrere har samfundsvidenskaben hidtil søgt to steder: 1) En kulturel forklaring, der bygger på at indvandrere fra bestemte lande i højere grad end andre skulle være i besiddelse af en "iværksætterkultur". 2) En strukturel forklaring, der bygger på at etablering som selvstændig er en mulig strategi for social opstigning, som pga. etnisk stratificering blokeres for på arbejdsmarkedet og andre steder i samfundslivet.

Er indvandreraktiviteter anderledes?

Hvad kendetegner en indvandreraktivitet til forskel fra andre aktiviteter? Er det virksomhedsejerens baggrund, de ansattes baggrund, karakteren af dens produkter, dens samarbejdsrelationer og/eller dens geografiske placering?

I litteraturen om indvandreraktiviteter bruges ejerens baggrund som det centrale kriterium. En bred definition på dette grundlag er: En virksomhed, der ejes eller ejermæssigt kontrolleres af en eller flere personer, som er født i udlandet. Med formuleringen "født i udlandet" rammer man den tilsigtede gruppe bedre end ved at lægge vægt på statsborgerskab som det afgørende kriterium, idet dette vil udelukke naturaliserede indvandrere, som udgør ca. 50 % af samtlige udenlandskfødte i Danmark. Dermed frasorteres 2. generationsindvandrere, der er født i Danmark, uanset hvor "etnisk" deres virksomhed måtte være på andre dimensioner. Alle aktiviteter, der f.eks. ejes af ikke-danske europæere ville desuden blive kategoriseret som indvandreraktiviteter, uanset om de almindeligvis ikke opfattes således i den brede offentlighed. Med formuleringen "ejermæssigt kontrolleres" fanger man både flerejede aktiviteter og aktiviteter i selskabseje, hvor hovedparten af aktierne eller anparterne ejes af indvandrere. Hvis man tager flere kriterier med i definitionen, vil feltet blive indsnævret i forhold til ovenstående brede definition.

Den samlede økonomi er opdelt i en række monoetniske dele, på samme måde som byer i USA for eksempel kan være skåret op i distrikter med dominans af en bestemt etnisk gruppe. Af en række grunde er en sådan betragtning problematisk: for det første fordi mange aktiviteter har en multietnisk arbejdsstyrke, specielt når der er tale om internationale koncerner; for det andet fordi etnicitetsbestemmelse ikke er entydig, men tværtimod under bestandig opbrydning og bestående af mange lag, såsom oprindelsesland kombineret med religiøst tilhørsforhold eller sproggruppe. For det tredje fordi stort set hele økonomien på denne måde bliver "etnisk", idet majoritetsbefolkningen også kan opfattes som en etnisk gruppe.

Begrebet indvandervirksomheder kan imidlertid indsnævres endnu mere end ovenstående ved at lægge vægt på produktets karakter, virksomhedens samarbejdsrelationer og dens placering. Dvs. ved at klargøre om der er tale om såkaldt "etniske" produkter, om et flertal af virksomhedens leverandører og kunder samt andre tætte samarbejdspartnere, som revisor og bankforbindelse er personer med samme etniske baggrund som ejeren, og om virksomheden er placeret i et indvandrerdomineret eller tilmed monoetnisk bydistrikt (bl.a. jvf. Ram & Jones 1998 & Rezaei 2000b).

Anlægger man en idealtypetragtning kan den rene indvandervirksomhed siges at være en virksomhed, hvor ejer, ansatte og samarbejdspartnere tilhører samme etniske gruppe, og som desuden er placeret i et område domineret af den samme gruppe med salg af kulturelt definerede produkter, der specielt efterspørges af denne gruppe. Altså en virksomhed, der hele vejen igennem lukker sig om sin egen etniske gruppe. Det er denne lukkethed, eller indkapsling, der sigtes til med begreber som etniske enklaver, og indkapsling (Waldinger 1993, Ram & Jones 1998, Barrett et al 1996, Rezaei 2001).

Virkelighedens virksomheder vil naturligvis kun undtagelsesvist være tæt på idealtypens karakteristika, og anvendelsen af så mange kriterier, hvoraf nogle tilmed er ganske tvetydige, gør afgrænsningen uklar.

Om muligheden for at starte nye virksomheder tages i anvendelse af indvandrere afhænger af mange forhold, herunder alternative indkomstmuligheder, erhvervsmæssige muligheder for virksomhedsstart i indvandringslandet, andre indvandreres hidtidige erfaringer med at starte virksomheder samt den iværksættertradition, som indvandrergruppen måtte have med fra hjemlandet.

Hvorfor selverhvervende?

Årsagen til den højere hyppighed af selverhvervende kan forklares på flere måder:

- En kulturel forklaring, der bygger på at indvandrere fra bestemte lande i højere grad end andre skulle være i besiddelse af en "iværksætterkultur"
- En strukturel forklaring, der bygger på at etablering som selvstændig er en mulig strategi for social opstigning, som der pga. etnisk stratificering blokeres for på arbejdsmarkedet og andre steder i samfundslivet.

Denne tvetydighed er indlejret i selve begrebet etnisk virksomhed, der både kan referere til ejerens og produktets etniske dimension. I USA, hvor 'ethnic business' fænomenet er blevet studeret længe, har den sociologisk-antropologiske tradition domineret, men der findes også

studier med afsæt i erhvervsøkonomiske teorier, bl.a. organisationsteori, netværksteori og innovationsteori. I Danmark er der kun udført få studier og den sociologisk-antropologiske vinkel har domineret (Blum 1986, Hardman Smith 1996, Hjarnø 1988,1991,1993, Thunø 1997 og Sampson 1990). I Danmark har Bager & Rezaei (1998, 1999, 2000, 2001), Kupferberg (1999, 2000) og Rezaei (1999, 2000, 2001) stået for den erhvervsøkonomiske og økonomisk-sociologiske forskningsvinkel i studiet af indvandrerejede virksomheder.

Genstandsfeltet virksomheder ejet af indvandrere er i krydsfeltet mellem de to traditionelle fagdiscipliner økonomi og sociologi, eller mere præcist det som kaldes *ny økonomisk sociologi*.

Data: Global Entrepreneurship Monitor

Forskningskonsortiet Global Entrepreneurship Monitor, hvori hovedforfatteren leder den danske del, gennemfører årligt en spørgeskemaundersøgelse af voksenbefolkningen i hvert deltagende land, med fokus på de voksnes involvering i iværksætteri. I 2012 havde undersøgelsen fokus på indvandrere, i alle deltagende lande med samme principper for stikprøveudvælgelse og spørgeskemainterviews (Xavier et al., 2013). Til den danske del udtog vi, via survey-firmaet Voxmeter, en stikprøve på 2217 voksne i alderen 18 til 64 år. Af de interviewede er 1615 eller 73 % af lokal dansk afstamning, ment i den forstand at de og begge forældre var født i Danmark, mens de andre 602 eller 27 % er indvandrere, ment i den forstand at de eller mindst en af forældrene var født i udlandet (en overrepræsentation af indvandrere, der øger sikkerhed i konklusionerne). De interviewede spurgtes om deres køn, alder, uddannelse, kompetencer, og involvering i iværksætteri, som intention om at starte virksomhed, som opstart, og som ejerledelse af en virksomhed.

Konsortiet gennemfører ligeledes årligt en vurdering af rammebetingelser for iværksætteri i hvert deltagende land. I 2012 tog vurderingen fokus på rammebetingelserne for iværksætteri blandt indvandrere.

Både voksenbefolkningsundersøgelsen og vurderingen af rammebetingelser i Danmark og andre lande bruges i følgende analyser.

Danmark sammenlignes med de andre lande med udpræget europæiske samfundsforhold og kultur, nemlig disse 28 lande: Belgien, Bosnien, Estland, Finland, Frankrig, Grækenland, Holland, Irland, Italien, Kroatien, Letland, Litauen, Makedonien, Norge, Polen, Portugal, Rumænien, Rusland, Schweiz, Slovakiet, Slovenien, Spanien, Storbritannien, Sverige, Tyskland, USA, Ungarn og Østrig. Nogle lande med udpræget europæiske samfundsforhold og kultur deltog ikke i undersøgelsen, såsom Island, Luxemburg, Bulgarien, Ukraine, Canada, Australien og New Zealand.

Uden for denne afgrænsning er lande som Tyrkiet og Israel. Mere globale sammenligninger, også med indvandrere-iværksætteri i udviklingslandene, er bragt i den globale GEM-rapport, Global Entrepreneurship Monitor. 2012 Global Report (Xavier et al., 2013, kapitel 4).

Rammevilkår i Danmark i sammenligning med andre lande

Rammevilkårene for iværksætteri er de vilkår som er skabt i landet for at fremme aktiviteten, især love, krav, finansiering, rådgivning og politik for iværksætteri. Rammevilkår for iværksætteraktivitet blandt indvandrere målt i 2012 ved at lade et panel af eksperter (typisk mellem 30 og 40 eksperter i hvert land) vurdere sandfærdigheden af 9 udsagn:

- 1. I Danmark er der tilstrækkelige love og regler til at støtte iværksætteraktivitet blandt indvandrere fra udviklingslandene.*
- 2. I Danmark er der tilstrækkelige love og regler til at støtte iværksætteraktivitet blandt indvandrere fra højt udviklede lande.*
- 3. Indvandrere fra udviklingslandene møder større krav end danskfødte, når de ønsker at starte en virksomhed.*
- 4. Indvandrere fra højt udviklede lande møder større krav end danskfødte, når de ønsker at starte en virksomhed.*
- 5. Iværksættere fra udviklingslandene har sværere ved at skaffe privat finansiering end danskfødte iværksættere.*
- 6. Iværksættere fra højt udviklede lande har sværere ved at skaffe privat finansiering end danskfødte iværksættere.*
- 7. Iværksættere fra udviklingslandene har sværere ved at få offentlig rådgivning og støtte end danskfødte iværksættere.*
- 8. Iværksættere fra højt udviklede lande har sværere ved at få offentlig rådgivning og støtte end danskfødte iværksættere.*
- 9. I Danmark søger politiken omkring indvandring og integration eksplicit at fremme iværksætteraktivitet blandt indvandrere.*

Hver ekspert vurderede sandfærdigheden af hvert udsagn som Fuldstændig uenig, op gennem 1 nogen grad uenig, Hverken uenig eller enig, 1 nogen grad enig, og op til Fuldstændig enig. Hvert udsagn gives en talskala: 1 for ringe støtte, op gennem 2, 3 og 4, og op til 5 for stor støtte for iværksætteri blandt indvandrere, så større tal angiver større støtte for iværksætteri blandt indvandrere.

I hvert land vurderede et panel af eksperter vilkårene, og i hvert land udregnes gennemsnittet for hvert vilkår og gennemsnittet for alle vilkår udregnedes, som de samlede vilkår i landet, Tabel 1.

Tabel 1.

Samlede rammevilkår for indvandrere i Danmark og andre lande.

Rumænien	3.60	89% af de øvrige lande er under
Letland	3.14	
Frankrig	3.13	
DANMARK	3.07	
Schweiz	2.96	
Slovakiet	2.93	
Holland	2.92	
Storbritannien	2.92	
Finland	2.92	
Ungarn	2.90	
Bosnien	2.88	
Kroatien	2.87	
Portugal	2.84	
Sverige	2.82	
Østrig	2.78	
Makedonien	2.75	
Estland	2.73	
Irland	2.73	
Tyskland	2.72	
Norge	2.72	
Spanien	2.69	
Belgien	2.68	
USA	2.64	
Litauen	2.64	
Rusland	2.63	
Slovenien	2.58	
Polen	2.55	
Italien	2.50	
Grækenland	2.35	

Tabel 1 viser at vilkårene for iværksætteri blandt indvandrere er dårligst i Grækenland, Italien og Polen. Vilkårene er bedst i Rumænien, Letland og Frankrig. I Danmark er vilkårene for iværksætteri blandt indvandrere gode i sammenligning med de andre lande, idet vilkårene her næsten er ens som i landene med de bedste vilkår, så 89 % af de øvrige lande har dårligere vilkår end de danske vilkår for indvandreres iværksætteri.

Støtten for iværksætteraktivitet blandt indvandrere i hvert af de 9 rammevilkår er vist i Tabel 2.

1. I Danmark er der, mere end i de fleste andre lande, tilstrækkelige love og regler til at støtte iværksætteraktivitet blandt indvandrere fra udviklingslandene, idet 89 % af de andre lande har mindre tilstrækkelige love og regler.
2. I Danmark er der, ligeså mere end i de fleste andre lande, tilstrækkelige love og regler til at støtte iværksætteraktivitet blandt indvandrere fra højt udviklede lande, idet 89 % af de andre lande har mindre grad af tilstrækkelighed.
3. Indvandrere fra udviklingslandene møder typisk ikke større krav end danskfødte, når de ønsker at starte en virksomhed. 82 % af de andre lande ligger under Danmark, dvs. der møder indvandrere fra udviklingslandene særligt store krav.
4. Indvandrere fra højt udviklede lande møder typisk ikke større krav end danskfødte, når de ønsker at starte en virksomhed. 82 % af de andre lande ligger under Danmark, dvs. der møder indvandrere fra højt udviklede lande særlig store krav.
5. Iværksættere fra udviklingslandene har typisk ikke væsentligt sværere ved at skaffe privat finansiering end danskfødte iværksættere. 71 % af de andre lande ligger under Danmark, dvs. der har indvandrere fra udviklingslandene særlig svært ved at skaffe finansiering.
6. Iværksættere fra højt udviklede lande har typisk sværere ved at skaffe privat finansiering end danskfødte iværksættere. Kun 39 % af de andre lande ligger under Danmark, dvs. der har indvandrere fra højt udviklede lande særlig svært ved at skaffe finansiering. At Danmark har særlig ringe finansieringsmuligheder for indvandrere fra højt udviklede lande, overrasker i og med at landet jo ellers har en positiv særbehandling af højtuddannede, og indvandrere fra højtudviklede lande nok typisk er mere uddannede end indvandrere fra udviklingslandene. En grund til at indvandrere fra højt udviklede lande har særligt svært ved at skaffe finansiering er måske at de ofte er højt uddannede og søger at skabe innovative virksomheder, der kræver betydelig investering. En anden grund til at indvandrere fra de højt udviklede lande har mere svært ved at skaffe kapital, sværere end indvandrere fra udviklingslandene, er måske at iværksættere fra udviklingslande traditionelt støttes af familien, og ikke søger anden finansiering.
7. Iværksættere fra udviklingslandene har typisk ikke sværere ved at få offentlig rådgivning og støtte end danskfødte iværksættere. 79 % af de andre lande ligger under Danmark, dvs. der har indvandrere fra udviklingslandene særligt svært ved at få offentlig rådgivning.
8. Iværksættere fra højt udviklede lande har typisk ret svært ved at få offentlig rådgivning og støtte end danskfødte iværksættere. 54 % af de andre lande ligger under Danmark, dvs. der har indvandrere fra højt udviklede lande særlig svært ved at få offentlig rådgivning. At Danmark har særlig ringe offentlige rådgivning og støtte for indvandrere fra højt udviklede lande, forekommer

overraskende og paradoksalt i og med at landet ellers har en positiv særbehandling af højtuddannede, og indvandrere fra højtudviklede lande nok typisk er mere uddannede end indvandrere fra udviklingslandene, og væksthuse er ret veludrustede til at rådgive dem. Men den offentlige rådgivning henvender sig nok ikke særligt til indvandrere-iværksættere. Først for nylig har en lille del af det offentlige rådgivningssystem påtaget sig at arbejde målrettet for at rådgive indvandrere (Etnisk Erhvervsfremme, 2012).

9. I Danmark, mere end i de fleste andre lande, søger politikken omkring indvandring og integration eksplicit at fremme iværksætteraktivitet blandt indvandrere, idet 93 % af de andre lande har ringere politik for fremme af iværksætteri blandt indvandrere.

Tabel 2.

De 9 rammevilkår for indvandrere i Danmark og andre lande.

	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	
	LoveU	LoveH	KravU	KravH	FinU	FinH	OffU	OffH	Politik	
DANMARK	3.0	3.2	3.1	3.3	2.7	3.0	3.1	3.3	3.0	
Lande under:	86 %	86 %	82 %	82 %	71 %	39 %	79 %	54 %	93 %	
Rumænien	3.9	4.0	3.6	3.8	3.7	3.8	3.6	3.7	2.3	
Letland	2.7	3.2	3.4	3.6	3.0	3.5	3.0	3.4	2.5	
Frankrig	3.2	4.0	2.6	1.6	2.8	3.1	3.3	3.6	4.0	
Schweiz	2.4	3.6	2.6	3.2	2.4	3.2	3.0	3.6	2.8	
Slovakiet	2.6	3.0	2.8	3.2	2.8	3.0	3.3	3.4	2.3	
Holland	3.0	3.4	3.0	3.2	2.1	3.0	2.8	3.2	2.7	
Storbritannien	3.1	3.1	2.3	2.8	2.7	3.1	3.1	3.4	2.8	
Finland	3.1	3.1	3.2	3.4	2.2	2.7	2.7	3.1	2.8	
Ungarn	2.1	2.9	2.9	3.2	2.7	3.5	3.0	3.4	2.6	
Bosnien	2.4	2.4	2.8	2.9	3.3	3.6	3.1	3.2	2.3	
Kroatien	2.2	2.7	2.8	3.1	2.8	3.5	3.0	3.4	2.4	
Portugal	2.2	2.6	3.2	3.5	3.0	3.2	2.9	3.2	2.0	
Sverige	2.5	2.7	3.1	3.0	2.3	2.4	3.1	3.2	3.0	
Østrig	2.7	3.0	2.4	3.0	2.1	2.7	3.3	3.3	2.6	
Makedonien	1.8	2.1	2.7	2.9	2.7	3.6	3.1	3.4	2.4	
Estland	1.9	3.1	2.5	3.3	2.2	3.6	2.7	3.6	1.8	
Irland	2.5	3.1	2.5	2.9	2.2	2.7	2.9	3.1	2.6	
Tyskland	2.3	2.7	2.5	3.0	2.3	3.0	2.8	3.2	2.8	
Norge	2.8	3.2	2.6	3.4	2.1	2.7	2.8	2.9	2.0	
Spanien	2.3	2.6	2.8	3.1	2.0	2.7	3.2	3.1	2.4	
Belgien	2.3	2.8	2.7	3.1	2.2	2.8	3.0	3.4	1.9	
USA	2.5	2.9	2.6	2.9	2.2	2.7	2.3	3.0	2.6	
Litauen	2.5	2.9	2.4	2.6	2.2	3.2	2.8	3.1	2.1	
Rusland	2.4	2.8	2.2	2.6	2.7	3.1	2.5	2.7	2.6	
Slovenien	2.3	2.8	2.3	2.5	2.3	2.9	2.9	3.1	2.1	
Polen	2.0	2.5	2.6	3.0	2.6	3.4	2.2	2.6	2.2	
Italien	2.1	2.6	2.7	3.2	1.9	2.9	2.2	2.9	1.9	
Grækenland	1.6	2.4	2.0	2.8	2.4	3.2	2.1	3.3	1.5	

De analyserede rammevilkår sætter rammer for iværksætteraktiviteten i samfundet. I det næste afsnit analyseres iværksætteraktiviteten blandt indvandrere i Danmark, sammenlignet med andre lande.

Indvandreres involvering i iværksætteri i Danmark sammenlignet med andre lande

Er indvandrere i Danmark, mere eller mindre end de lokale af dansk afstamning, engagerede i iværksætteri og starter egen virksomhed? I stikprøveundersøgelsen af voksne spurgte vi om de er i færd med at starte en virksomhed, som de vil være med til at eje og lede. Vi spurgte også om de ejer og leder en virksomhed, og i bekræftende fald spurgte vi også om virksomhedens alder. Vi kan derfor beregne den procentdel af voksne, der er iværksættere, dvs. i færd med at starte eller har startet en virksomhed fornylig (under 3½ år gammel). Blandt indvandrerne er 5.6 % iværksættere, mens 5.3 % af de lokale danske er iværksættere. Så indvandrere, sammenlignet med lokale danske, har åbenbart en større tilbøjelighed til at være iværksættere. Den officielle danske statistik viser også, at indvandrere har en betydelig større tilbøjelighed til at starte virksomhed end de lokale danske (Etnisk Erhvervsfremme, 2012, side 53). Indvandreres odds for at være iværksættere er højere end de lokale danskes odds for at være iværksættere. Mere formelt, så udregnes indvandreres odds ud fra Tabel 3 som $5.6/94.4$ dvs. 0.059 , mens de lokales odds er mindre, $5.3/94.7$, dvs. 0.056. Så forholdet mellem de to odds, odds ratio, er $0.059/0.056$ dvs. 1.1. Så indvandreres odds er 1.1 gange de lokale danskes odds for at være iværksættere.

I hvert land udregnes forholdet mellem indvandrere odds og de lokales odds for at være iværksættere, Tabel 3.

I Polen er indvandrere ofte iværksættere, langt oftere end folk af lokal afstamning; Polen har de højeste odds ratio, forholdet mellem indvandreres odds og lokales odds for at være iværksætter.

I Makedonien er forholdet modsat, idet indvandrere langt sjældnere end lokale starter egen virksomhed; forholdet mellem indvandreres odds og lokales odds er lavest i Makedonien.

I de fleste lande er indvandrere mere tilbøjelige end lokale til at starte virksomhed, kun i få lande er indvandrere sjældnere iværksættere end folk af lokal afstamning.

Danmark er således nogenlunde typisk, blandt landene i indvandrernes tilbøjelighed til at være iværksættere.

Men mange andre lande har en betydelig højere involvering af indvandrere i iværksætteri, eksempelvis Italien og Storbritannien, og åbenbart også Sverige og Norge, så det er formentlig ganske muligt at fremme iværksætteraktiviteten blandt indvandrere i Danmark.

Iværksætterraten i befolkningen, som helhed, er ret lav i Danmark og betydelig lavere end i de fleste andre lande (Xavier et al, 2013). Derfor er det nok også ganske muligt at fremme iværksætteraktiviteten i befolkningen som helhed, og specielt blandt indvandrere.

Tabel 3.

Iværksætteraktivitet blandt indvandrere og blandt folk af lokal afstamning.

	Indvandreres iværksætter- aktivitet i %	Lokales iværksætter- aktivitet i %	Odds ratio for indvandrere relativt til lokale
Polen	19.1 %	8.8 %	2.5
Italien	7.8	4.1	2.0
Storbritannien	13.6	7.6	1.9
Rusland	7.4	4.1	1.9
Rumænien	15.9	9.1	1.9
Schweiz	8.7	5.0	1.8
Ungarn	14.9	8.9	1.8
Spanien	8.8	5.5	1.7
Norge	10.1	6.4	1.6
Østrig	13.4	9.0	1.6
Sverige	8.7	5.9	1.5
Frankrig	6.7	4.6	1.5
Tyskland	6.9	4.9	1.4
Belgien	6.8	5.0	1.4
Portugal	9.5	7.4	1.3
Irland	7.2	5.8	1.3
Grækenland	7.5	6.4	1.2
Kroatien	9.1	8.0	1.1
DANMARK	5.6	5.3	1.1
Finland	6.1	6.0	1.0
USA	12.7	12.9	1.0
Slovenien	5.3	5.5	1.0
Bosnien	7.5	7.8	1.0
Slovakiet	9.7	10.3	0.9
Letland	12.5	13.9	0.9
Estland	12.2	15.1	0.8
Holland	7.9	10.7	0.7
Litauen	4.7	6.9	0.7
Makedonien	3.6	7.3	0.5

Iværksættere har forskellige motiver for at starte egen virksomhed. Nogen starter fordi de har en god forretningsidé, mens andre starter fordi det er en nødvendighed for at skaffe sig en indtægt.

I stikprøveundersøgelsen spurgte vi hver iværksætter om deres grund til at starte var en god forretningsidé eller nødvendighed? I Danmark er det typisk en forretningsidé, der trækker folk til iværksætteri, mens det sjældent er nødvendighed der skubber folk til iværksætteri.

Men vores spørgsmål her er, om der er forskel mellem indvandrer-iværksættere og lokale danske iværksættere i deres motiver for at starte egen virksomhed?

I Danmark er 90 % indvandrer-iværksættere motiveret af en god forretningsidé, mens 92 % af de lokale iværksættere er motiverede af en god forretningsidé, Tabel 4. Så 10 % af indvandrer-iværksætterne og kun 8 % af de lokale iværksættere motiveres af nødvendighed.

Indvandrere-iværksættere odds for at være motiveret af forretningsmuligheder er lavere end de lokale danske iværksætteres odds, forholdet mellem deres odds er 0.8, som angivet i Tabel 4 (det danske forhold mellem odds udregnes som $(90/92)/(10/8)$ dvs. odds ratio er 0.8).

I Danmark er forskellen i motivation mellem indvandrere og lokale lille, men i andre lande er forskellen meget stor, den ene vej eller den anden vej.

I Slovenien og i Schweiz, og i flere andre lande, er indvandrere langt oftere end lokale motiveret af nødvendighed, og mindre ofte end lokale motiveret af forretningsmuligheder. Men, omvendt, i Holland og i Grækenland og i flere andre lande, er indvandrere sjældnere end lokale motiveret af nødvendighed og oftere end lokale motiveret af forretningsmuligheder.

Men samlet set, i regionen som helhed, er indvandrere og lokale ikke synderligt forskellige i deres motiv for at starte (Xavier et al., 2013). Og i dette samlede billede er Danmark ret typisk.

Tabel 4.

Iværksætteraktivitet motiveret af forretningsmulighed og nødvendighed, blandt indvandrere og lokale.

	Indvandrere motiverede af fo.muligheder	Lokale motiverede af fo.muligheder	Indvandrere motiverede af nødvendighed	Lokale motiverede af nødvendighed	Odds ratio
	100 %	90 %	0 %	10 %	
Holland	92	68	8	32	5.5
Grækenland	81	46	19	54	5.2
Makedonien	97	91	3	9	3.2
Sverige	75	61	25	39	1.9
Rusland	79	67	21	33	1.8
Ungarn	84	76	16	24	1.7
Rumænien	84	80	16	20	1.4
Storbritannien	83	80	17	20	1.2
Portugal	44	40	56	60	1.2
Bosnien	74	71	26	29	1.1
Irland	83	82	17	18	1.1
Italien	82	81	18	19	1.1
Estland	66	65	34	35	1.0
Kroatien	73	74	27	26	1.0
Spanien	77	78	23	22	0.9
USA	54	57	46	43	0.9
Polen	87	89	13	11	0.9
Østrig	71	75	29	25	0.8
Litauen	72	75	28	25	0.8
Letland	60	64	40	36	0.8
Slovakiet	78	82	22	18	0.8
Belgien	90	92	10	8	0.8
DANMARK	90	93	10	7	0.7
Norge	75	85	25	15	0.5
Frankrig	67	82	33	18	0.5
Finland	62	85	38	15	0.3
Tyskland	66	89	34	11	0.2
Schweiz	78	94	22	6	0.2
Slovenien					

Indvandreres involvering i iværksætteri i Danmark sammenlignet med de lokales

Dynamikken i indvandreres involvering i iværksætteri i Danmark skal nu undersøges nærmere. Hvordan er indvandrere involveret i sammenligning med involveringen af folk af lokal afstamning, de lokale danske?

- Er indvandrere trænede i iværksætteri, mere eller mindre end de lokale danske?
- Får indvandrere entreprenørielle kompetencer, mere eller mindre end de lokale danske?
- Er indvandrere involverede i entreprenørielt arbejde på deres arbejdspladser, som de lokale?
- Skaber indvandrede medarbejdere i entreprenørielt arbejde nye jobs, som de lokale danske?
- Er indvandrere motiveret af forretningsmulighed eller nødvendighed til at starte, som de lokale?
- Har indvandrere intention om opstart, eller starter eller ejer-leder firmaer, som de lokale?
- Har indvandrer-iværksættere netværk, mere eller mindre end de lokale danske?
- Er indvandrer-iværksættere innoverende, eksporterende og jobskabende, som de lokale?

Disse spørgsmål søges besvaret i de følgende analyser.

Indvandrere i Danmark er måske forskellige fra de lokale danske i demografisk baggrund, Tabel 5.

Tabel 5.

Demografisk baggrund af indvandrere og de lokale danske.

		Indvandrere	Lokale	Sandsynlig- hedsværdi	N voksne
Køn	Kvinder	46%	51%	0,07	2217
	Mænd	54%	49%		
	Samlet	100%	100%		
Alder	Gennemsnit i år	36,1 år	40,9 år	0,0001	2217
Education	Grundskole	38%	27%	0,0001	2202
	Erhvervsuddannelse	18%	24%		
	Højere uddannelse	44%	49%		
	Samlet	100%	100%		
Beskæftigelse (en person kan have mere end én beskæftigelse)	Ansæt på fuld tid	46%	57%	0,0001	2216
	Ansæt på deltid	13%	15%	0,13	2216
	Selvstændig	5%	5%	0,79	2216
	Arbejdsløs	13%	5%	0,0001	2217
	Pensioneret	8%	11%	0,07	2217
	Studerende	22%	14%	0,0001	2217
	Hjemmegående	3%	2%	0,17	2217
Indkomst (husstanden)	Under 500.000 DKK	74%	51%	0,0001	1831
	500.000 til 1 mill.DKK	23%	43%		
	Over 1 mill. DKK	3%	6%		
	Samlet	100%	100%		

Kønssammensætningen blandt indvandrere ligner kønssammensætningen blandt de lokale danske, ifølge Tabel 5.

Alderssammensætningen blandt indvandrere ligger noget under alderssammensætningen blandt de lokale. Aldrene blandt indvandrere er lidt yngre end aldrene blandt de lokale (stikprøven udtog personer i alderen 18 til 64 år).

Uddannelserne blandt indvandrere tenderer til at være betydelig kortere end blandt de lokale.

Beskæftigelse blandt indvandrere er forskellig fra beskæftigelse blandt de lokale, hvilket betyder at indvandrere ikke så ofte er fuldtidsansatte, men oftere er arbejdsløse eller studerende.

Indkomsterne i indvandreres husstande tenderer til at være betydeligt lavere end indkomsterne blandt de lokale.

Voksnes læringsforløb i iværksætteri

I spørgeskemaundersøgelsen i Danmark spurgte vi personerne om de havde fået nogen form for oplæring eller træning i iværksætteri:

Mens du var under skoleuddannelse, fik du da nogen træning i at starte en virksomhed?

Efter din skolegang, fik du da nogen træning i at starte en virksomhed?

Sådan træning kan være formel, som kurser og lærlingeforhold, eller være uformel, såsom sønniken der ser og lytter til farmand i forretningen. Indvandrere og folk af dansk afstamning er noget forskellige i deres oplæringsforløb, Tabel 6.

Tabel 6.

Oplæring, blandt indvandrere og blandt voksne af lokal afstamning.

	Indvandrere	Lokale	Sandsynlighedsværdi	N voksne
Trænet under skoleuddannelsen	18%	14%	0,02	2210
Trænet efter skolegangen	13%	9%	0,01	2205

Tabel 6 viser, at flere blandt indvandrere end blandt de lokale danske voksne havde fået træning under deres skoleuddannelse (forskellen er statistisk signifikant). Ligeså havde flere blandt indvandrere fået oplæring senere (forskellen er statistisk signifikant). Konklusionen er at flere blandt indvandrerne end blandt de lokale danske voksne, har gennemgået læringsforløb i at starte en virksomhed. Da særlig mange indvandervirksomheder er familieforetagender, er indvandrerne læringsforløb nok oftere uformelle og familiebaserede.

Voksnes kompetencer

De voksne i undersøgelsen spurgtes om de har fire kompetencer:

- Selvsikkerhed, at være sikker på at kunne starte en virksomhed (self-efficacy, på engelsk).
- Opfattelse af forretningsmuligheder, som gode eller dårlige (opportunity-perception).
- Risiko-villighed, i kontrast til frygt for fiasko ved at starte en virksomhed (risk-propensity).
- Rolle-modellering, personligt kende nogen, der har startet en virksomhed (role-modeling).

Hver kompetence blev målt ved et spørgsmål:

Mener du, at du har den viden, de kvalifikationer og den erfaring, der skal til for at starte ny virksomhed?

Mener du, at der inden for det næste halve år vil være gode muligheder for at starte en ny virksomhed i det område, hvor du bor?

Tænker du, at frygt for fiasko ville kunne afholde dig fra at starte egen virksomhed?

Kender du personligt nogen, der har startet en virksomhed inden for de seneste to år?

Indvandrere og lokale danske er forskellige i nogle kompetencer og ens i andre kompetencer, Tabel 7.

Tabel 7.

Kompetencer, blandt indvandrere og blandt voksne af lokal afstamning.

	Indvandrere	Lokale	Sandsynlighedsværdi	N voksne
Selvsikkerhed	37%	29%	0,0001	2154
Opfattelse af muligheder	41%	47%	0,02	1796
Risiko-villighed	57%	56%	0,71	2163
Rolle-modellering	36%	35%	0,59	2210

Tabel 7 viser at indvandrere oftere end lokale danske er selvsikre, men indvandrere ser ofte mindre gode forretningsmuligheder. Indvandrerne og de lokale danske er ens i risiko-villighed, og i deres muligheder for at have rollemodeller.

Konklusionen er at indvandrere, sammenlignet med de lokale danske, oftere er selvsikre, men mindre ofte anser forretningsmulighederne for at være gode.

Dette antyder at indvandreres årvågenhed over for forretningsmuligheder kan øges gennem træning og rådgivning af indvandrere, såsom kurser, oplæring og rådgivning med fokus på at fremme årvågenhed for forretningsmuligheder.

Ansatte medarbejderes entreprenante arbejde

Entreprenant arbejde udføres ikke kun af iværksættere, der starter nye virksomheder. Entreprenant arbejde kan også udføres af medarbejdere i eksisterende virksomheder. Så folks involvering i iværksætteraktivitet omfatter også ansatte medarbejderes udførelse af entreprenant arbejde. Medarbejdere, der udfører entreprenant arbejde indenfor eksisterende virksomheder, kaldes intraprenører (Schøtt 2012).

I spørgeskemaundersøgelsen spurgte vi ansatte medarbejdere om entreprenant arbejde:

I de seneste tre år, har du da været involveret i udviklingen af nye aktiviteter for din arbejdsgiver, som for eksempel at udvikle eller lancere nye varer eller services, eller sætte en ny afdeling op?

Medarbejdere der havde været involveret i udviklingen af nye ideer eller gennemførelse af nye projekter, spurgtes tillige: ... *har du da spillet en ledende rolle eller en støttende rolle?*

Indvandrere og lokale danske medarbejdere er forskellige i involveringen i entreprenant arbejde, Tabel 8.

Tabel 8 viser at indvandrere, sammenlignet med lokale danske medarbejdere, er mindre involverede i entreprenant arbejde, og især mindre ofte leder entreprenant arbejde (forskellene er statistisk signifikante).

Tabel 8.

Ansatte medarbejderes involvering i entreprenant arbejde.

	Indvandrere	Lokale	Sandsynlig-hedsværdi	N
Involveret i entreprenant arbejde, procent af ansatte	33%	40%	0,01	1513
Leder entreprenant arbejde, procent af ansatte	27%	36%	0,001	1513
Leder entreprenant arbejde, procent af involverede	81%	89%	0,02	582

At indvandrede medarbejdere er mindre involverede i entreprenant arbejde, og mindre ofte leder det, hænger selvfølgelig sammen med at indvandrede medarbejdere mindre ofte har høje stillinger, men oftere udfører rutinearbejde. Dette ses også i denne undersøgelse, når vi undersøger jobbenes karakteristika, specielt:

- Meningsfuldheden i jobbet
- Selvstændighed i jobbet
- Stress i jobbet
- Tilfredshed med jobbet
- Tilfredshed med indkomsten.

Hver job-karakteristik målt ved at bede medarbejderen angive sin enighed eller uenighed med et udsagn:

Jeg synes at mit arbejde er meningsfuldt.

Jeg bestemmer selv hvordan jeg laver mit arbejde.

På mit arbejde udsættes jeg ikke for voldsomt stress.

Jeg er tilfreds med mit arbejde.

På mit arbejde er jeg tilfreds med min nuværende indkomst.

Indvandrers-medarbejdere og medarbejdere af dansk afstamning har forskellige oplevelser af job, Tabel 9.

Tabel 9.

Ansatte medarbejderes job-karakteristika.

	Indvandrere	Lokale	Sandsynlig-hedsværdi	N ansatte
Meningsfuldhed i jobbet	1,31	1,54	0,0001	1586
Selvstændighed i jobbet	0,64	0,92	0,0001	1579
Fravær af stress i jobbet	0,10	0,25	0,04	1579
Tilfredshed med indkomsten	0,36	0,55	0,005	1586
Tilfredshed med jobbet	1,34	1,37	0,58	1587

Tabel 9 viser, at indvandrede medarbejdere, i sammenligning med lokale medarbejdere, har lavere grad af meningsfuldhed i jobbet, har mindre selvstændighed, er mindre fri for stress (dvs. er mere stressede), er mindre tilfredse med indkomsten (disse forskelle er statistisk signifikante). Til trods herfor, er indvandrede medarbejdere tilfredse med jobbet i samme grad som lokale medarbejdere (uden signifikant forskel).

Intraprenørerne, de entreprenante medarbejdere, skaber to former for værdi, dels den værdi der ligger i deres nyskabelser i sig selv, og dels den værdi der sker i deres skabelse af flere nye jobs. De entreprenante medarbejdere spurgtes,

Tænk nu på den vigtigste nye aktivitet du har været involveret i for din arbejdsgiver i de seneste tre år. Hvor mange mennesker vil arbejde i denne nye aktivitet om fem år?

Intraprenørerne forventer at skabe mange nye jobs, Tabel 10.

Tabel 10 viser, at både indvandrede intraprenører og lokale danske intraprenører forventer at deres arbejde vil skabe mange nye jobs. Indvandrerne og de lokale danske intraprenører er ikke signifikant forskellige.

Tabel 10.

Skabelsen af nye jobs igennem entreprenant arbejde. (N = 417 intraprenører).

	Indvandrere	Lokale
100 eller flere nye jobs forventes	16%	14%
10 – 99 nye jobs forventes	45%	42%
1 – 9 nye jobs forventes	28%	36%
0 nye jobs forventes	11%	8%
I alt	100%	100%

Konklusionerne er at indvandrede medarbejdere, sammenlignet med lokale danske medarbejdere, mindre ofte er involveret i entreprenant arbejde, og især mindre ofte leder entreprenant arbejde, men oftere udfører rutinearbejde. Indvandrede intraprenører er lige så jobskabende som lokale danske intraprenører.

Dette antyder, at der ligger et uudnyttet potentiale i de indvandrede medarbejdere. Færre af indvandrerne arbejder entreprenant, men når de gør det, så er de jobskabende. Så hvis flere indvandrede medarbejdere får entreprenant arbejde, fremfor rutinearbejde, så vil der skabes flere jobs.

Motiverne for at blive selvstændig iværksætter

Folk har forskellige grunde til at være selvstændige iværksættere, der forventer at starte, starter eller overtager og driver en virksomhed. Nogen selvstændige iværksættere er motiverede ved at have en god forretningsidé mens andre drives af nød, nødvendigheden af at skaffe sig en indtægt, og ser iværksætteri som den eneste eller bedste mulighed for arbejde. I undersøgelsen spurgte vi folk der regner med at starte, er i færd med at starte eller driver en virksomhed:

Når du er i færd med at starte ny virksomhed, er det så for at udnytte en forretningsmulighed, eller fordi du ikke har nogen bedre jobmulighed?

Indvandrere og lokale danske iværksættere er forskellige i deres motiver for at starte og drive virksomhed, Tabel 11.

Indvandrere, sammenlignet med lokale danske iværksættere, er ofte mindre motiverede ved at udnytte en forretningsmulighed, men oftere motiverede ved ikke at have en bedre jobmulighed eller ved en kombination af forretningsmulighed og ingen bedre jobmulighed (forskellen er statistisk signifikant).

Tabel 11.

Iværksætteres motiver for at starte og drive virksomhed (N= 377 iværksættere).

	Indvandrere	Lokale
Udnytte en forretningsmulighed	49%	71%
Ingen bedre jobmulighed	20%	6%
Både forretningsmulighed og ingen bedre jobmulighed	18%	11%
Har et job, men søger bedre muligheder	4%	4%
Andre grunde	9%	9%
I alt	100%	100%

Den første grund og den fjerde grund i Tabel 11 er motivation i form af forretningsmuligheder, mens den anden grund er motivation i form af nødvendighed af indtægt. Vi kan derved skelne mellem tiltrækningen fra markedets forretningsmuligheder og skubbet fra nødvendigheden af at skaffe sig en indtægt (og ignorerer kombinationen og andre grunde; den tredje og den femte grund i tabellen). Den simple skelnen mellem forretningsmuligheder og nødvendighed er tabuleret i Tabel 12. Indvandrere, sammenlignet med lokale danske iværksættere, er langt oftere motiveret af nødvendighed frem for forretningsmuligheder

Tabel 12.

Forretningsmulighed og nødvendighed, som motiver for at drive virksomhed. (N = 294 iværksættere).

	Indvandrere	Lokale
Forretningsmulighed	73%	92%
Nødvendighed	27%	8%
I alt	100%	100%

Konklusionen her er, at indvandrere og lokale danske iværksættere har forskellige motiver for at starte og drive virksomhed. Lokale danske iværksættere udnytter forretningsmuligheder, mens indvandrere oftere benytter iværksætteri som en nødvendig levevej.

Denne konklusion om at indvandrer-iværksættere mindre ofte motiveres af forretningsmuligheder stemmer overens med den tidligere konklusion (Tabel 7), at indvandrere mindre ofte ser gode forretningsmuligheder.

Dette peger på en udfordring for træning af indvandrere og læringsforløb og rådgivning til indvandrer-iværksættere. Træning, læringsforløb og rådgivning for indvandrere bør måske specielt have fokus på årvågenhed for forretningsmuligheder og på evaluering og udvikling af forretningsmuligheder.

I andre velstående lande er indvandrer-iværksætteres motiver mere ligesom motiverne blandt iværksættere af lokal afstamning (Xavier et al., 2013).

Folks intention om at starte egen virksomhed

Iværksætterprocessen løber igennem tre faser, fra intention igennem opstart og frem til drift. Folks deltagelse i iværksætteri går fra fasen med intention om at starte egen virksomhed, gennem fasen med start af egen virksomhed, og til fasen med ejerledelse af en etableret virksomhed. For hver af disse tre faser kan indvandreres deltagelse sammenlignes med deltagelsen af folk af dansk afstamning.

Voksne spurgtes i spørgeskemaundersøgelsen om deres intention om at starte i egen virksomhed: *Forventer du at blive selvstændig eller starte ny virksomhed, alene eller sammen med andre, inden for de næste tre år?*

Indvandrere og lokale danske er forskellige i deres intentioner, Tabel 13.

Tabel 13.

Intention om at starte virksomhed, blandt voksne der ikke allerede starter eller ejer-eder en virksomhed.

	Indvandrere	Lokale	Sandsynlighedsværdi	N voksne
Intention om at starte	13,1%	4,6%	0,0001	1928

Tabel 13 viser, at indvandrere langt oftere end lokale danske voksne har intention om at starte en virksomhed.

Folks opstart af egen virksomhed

Den anden fase er folks opstart af egen virksomhed. De voksne spurgtes om de, selv eller med andre, er i færd med at starte en ny virksomhed, som de også vil være med til at eje.

Indvandrere og lokale danske voksne er måske forskellige i deres deltagelse i opstart, Tabel 14.

Tabel 14.

Opstart af egen virksomhed, blandt voksne der ikke allerede ejer-leder en virksomhed.

	Indvandrere	Lokale	Sandsynlighedsværdi	N voksne
I færd med at starte virksomhed	3,7%	3,2%	0,61	2095

Tabel 14 antyder at indvandrere og lokale danske voksne ikke er synderligt forskellige i deltagelsen i opstart af nye virksomheder (forskellen i stikprøven er så lille at den ikke er statistisk signifikant).

Folks drift af egen virksomhed

Den tredje fase er driften af egen virksomhed. De voksne spurgtes om de er med til at eje og lede en etableret virksomhed.

Indvandrere og lokale danske er forskellige i ejer-ledelse af etablerede virksomheder, Tabel 15.

Tabel 15.

Voksnes ledelse af egen virksomhed.

	Indvandrere	Lokale	Sandsynlighedsværdi	N voksne
Leder egen virksomhed	4,8%	5,8%	0,39	2217

Tabel 15 antyder at indvandrere knapt så ofte som lokale danske voksne leder egen virksomhed (dog er forskellen her i stikprøven ikke stor nok til, at vi med rimelig statistisk sikkerhed kan konkludere, at en sådan forskel eksisterer i befolkningen).

Af de ovenstående analyser af voksnes deltagelse i de tre faser – intention, opstart og drift – kan vi konkludere at indvandrere, sammenlignet med de lokale danske voksne, oftere har intention om at starte en virksomhed, lige så ofte starter, men måske knap så ofte leder og ejer en etableret virksomhed. En nærmere analyse af frafaldet ved overgang fra enhver fase til den næste fase er betydeligt større blandt indvandrere end blandt de lokale danske. Så indvandreres deltagelse falder hen over faserne i iværksætterforløbet, og frafaldet blandt indvandrere sker hurtigere end frafaldet i deltagelse blandt lokale danske.

Denne konklusion kan være nyttig i overvejelser om støtte til indvandreres virksomheder. Den offentlige rådgivning for iværksættere omfatter et early warning arrangement, hvor virksomheder kan få hjælp til tidligt at spotte problemer, og tidligt løse problemer i virksomhederne. En gren af dette early warning arrangement kan fokusere på indvandreres åbenbart større behov for tidlig hjælp med at spotte og løse problemer.

Iværksætteres netværk

Iværksættere bruger gerne megen viden i deres start og drift af virksomheder. De besidder ikke allerede den brugbare viden, men søger ofte viden i alle faser. Det er oftest tavs viden som ikke er nedskrevet, men som må fås gennem andre, og er ofte et bredt spektrum af viden, så iværksættere omgiver sig ofte med en mangfoldig skare af forskellige rådgivere, hentet fra forskellige omgivelser.

I spørgeskemaundersøgelsen spurgte vi iværksætterne:

Nu kommer nogle spørgsmål om hvilke folk, der har givet dig råd i forbindelse med starten af din nye virksomhed. Har du fået råd fra ... ægtefælle, forældre, anden familie, venner, arbejdskolleger, chef, ... osv. med en liste af 20 mulige rådgivere. De 20 slags rådgivere er hentet fra fem sfærer:

- den private sfære af familie og venner;
- arbejdspladsen med chefer og arbejdskolleger, og startere og mentorer;
- det professionelle miljø med revisor, bank, advokat, erhvervsrådgiver, investorer og forskere;
- markedet med samarbejdspartnere, konkurrenter, leverandører og kunder; og
- den internationale sfære, med kontakter i udlandet, og folk der er kommet fra udlandet.

Indvandrere-iværksættere og lokale danske iværksættere har forskellige netværk, Tabel 16. I gennemsnit bruger indvandrere-iværksættere under 4 rådgivere mens de lokale iværksættere har op mod 5 rådgivere.

Tabel 16.

Iværksætteres netværk.

	Indvandrere	Lokale	Sandsynlig- hedsværdi	N iværk- sættere
Hele netværket (op til 20 rådgivere)	3,79	4,56	0,07	298
Private netværk (op til 4 rådgivere)	1,17	1,34	0,22	298
Arbejdsplads netværk (op til 4 rådgivere)	0,86	1,13	0,05	298
Professionelle netværk (op til 6 rådgivere)	0,78	0,87	0,51	298
Markedsnetværk (op til 4 rådgivere)	0,66	0,96	0,03	298
Internationale netværk (op til 2 rådgivere)	0,31	0,27	0,52	298
Private netværk, procent af totale netværk	38%	36%	0,48	253
Arbejdspladsnetværk, procent af totale netværk	19%	24%	0,09	253
Professionelle netværk, procent af totale netværk	22%	18%	0,22	253
Markedsnetværk, procent af totale netværk	12%	18%	0,04	253
Internationale netværk, procent af totale netværk	8%	4%	0,04	253

Indvandrere-iværksættere netværker mindre – dvs. har færre rådgivere – end lokale danske iværksættere. Især har indvandrere-iværksættere mindre netværk på markedet. Men indvandrere har relativt mere af deres netværk i den internationale sfære end lokale danske iværksættere har. Indvandrere-iværksættere arbejder ofte transnationalt (Rezai, ...). Indvandrere kan udnytte deres kontakter i både Danmark og deres oprindelsesland til at bygge bro mellem landene, og drager konkurrencefordel deraf til international handel, specielt eksport som dokumenteres nedenfor.

Iværksætteres innovation

Mange iværksættere starter virksomheder, der ligner de allerede veletablerede virksomheder og ikke laver noget nyt. Men nogle iværksættere producerer med nye teknikker eller laver nye produkter og distancerer sig fra konkurrenter. Den danske erhvervspolitik og især iværksætterpolitik søger at fremme innovation i virksomhederne, og danske iværksættere er blandt de mest innovative iværksættere i verden (Schøtt 2010).

Iværksætterne med opstartede eller etablerede virksomheder spurgtes om innovation i form af brug af ny teknologi, produkter der er nye for kunderne og konkurrenceevne som distance til konkurrenter, ved at stille tre spørgsmål:

Hvor længe har den teknologi, eller de metoder der kræves til dette produkt eller denne serviceydelse, været tilgængelig?

Vil alle, nogen, eller ingen af dine potentielle kunder betragte dette produkt eller denne serviceydelse som ny og anderledes?

Er der i øjeblikket mange, nogle få eller ingen andre som tilbyder de samme produkter eller serviceydelser til dine potentielle kunder?

En iværksætters besvarelser af de tre spørgsmål kan kombineres til et mål for innovation i virksomheden, med en skala fra 1 til 3 for stigende innovation.

Indvandrers-iværksætters gennemsnitlige innovation og lokale danske iværksætters gennemsnitlige innovation er måske forskellige, Tabel 17.

Tabel 17.

Innovation i iværksætters virksomheder.

	Indvandrere	Lokale	Sandsynlighedsværdi	N iværksættere
Innovation, gennemsnit	1,69	1,57	0,14	202

Tabel 17 antyder, at indvandrers-iværksætters innovation måske er lidt højere end lokale danske iværksætters innovation. Dog er forskellen i stikprøven så lille, at vi ikke med rimelig sikkerhed kan konkludere at en sådan forskel eksisterer blandt iværksætterne som helhed.

I de velstående lande, som helhed, er indvandrers-iværksætters innovation ligesom innovation blandt iværksættere af lokal afstamning. I de mindre velstående lande, hvor de lokale iværksættere er mindre innovative, er indvandrers-iværksætterne mere innovative end iværksætterne af lokal afstamning (Xavier et al., 2013, side 49).

Iværksætters eksport

De fleste iværksættere fokuserer på hjemmemarkedet, men nogle iværksættere eksporterer og har en del af deres kunder i udlandet.

Iværksættere i opstartende eller etablerede virksomheder spurgtes om eksport med spørgsmålet:

Hvor stor en andel af dine kunder bor normalt i udlandet?

Eksporten blev hermed målt ved den procentdel af kunderne, som er i udlandet.

Indvandrere-iværksætteres gennemsnitlige eksport sammenlignes med lokale danske iværksætteres eksport, Tabel 18.

I gennemsnit, i stikprøven, har indvandrere-iværksætterne 19 % af deres kunder i udlandet, mens de lokale danske iværksættere har 15% af deres kunder i udlandet.

Tabel 18.

Iværksætteres eksport.

	Indvandrere	Lokale	Sandsynlig- hedsværdi	N iværksættere
Eksport, gennemsnitlig procent	19%	15%	0,46	197

Tabel 18 antyder, at indvandrere-iværksættere eksporterer mere end lokale danske iværksættere. Dog er forskellen i stikprøven så lille at vi ikke med rimelig sikkerhed kan konkludere at en sådan forskel eksisterer blandt iværksætterne som helhed.

Indvandrere er i en unik position til at skabe konkurrencefordele ved deres transnationale broer, og den fordel udnytter de åbenbart, men nok ikke til fulde. Den kan formentlig udnyttes endnu bedre med en offentlig støtte, specielt for at udvikle indvandreres eksportmuligheder. Danske ambassader har jo en stor opgave i at fremme handel fra Danmark og kan formentlig i landet hvor de gøre en målrettet indsats for at støtte indvandrere fra landet som vil eksportere til deres oprindelsesland.

I de velstående lande, som helhed og også i de mindre velstående lande er indvandrere-iværksættere mere eksporterende end iværksætterne af lokal afstamning (Xavier et al., 2013, side 50).

Iværksætteres skabelse af nye jobs

Mange iværksættere foretrækker at skabe nye virksomheder der forbliver ganske små, og har ingen ambitioner om at deres virksomheder skal vokse. Men nogle iværksættere har ambitioner om vækst og ekspansion.

Iværksætterne i opstartende og etablere virksomheder spurgtes om virksomhedens nuværende størrelse og forventede fremtidige størrelse med de to spørgsmål:

Hvor mange mennesker, ud over ejerne, arbejder for virksomheden i øjeblikket?

Hvor mange mennesker, ud over ejerne, vil om 5 år arbejde for virksomheden?

Iværksætterne fortæller hermed om de forventer at ekspandere ved at skabe nye jobs, forventer stabilitet uden nogen ændring i jobs, eller forventer at indskrænke.

Indvandreriværksætteres forventninger kan sammenlignes med lokale danske iværksætteres forventninger, Tabel 19. Blandt stikprøvens indvandreriværksætterne forventer 55% at øge jobbene i deres virksomheder, mens 51% af de lokale danske iværksættere regner med flere medarbejdere.

Tabel 19.

Iværksætteres forventninger til ændring i jobs (N=173 iværksættere).

	Indvandrere	Lokale
Udvidelse forventet	55%	51%
Stabilitet forventet	36%	45%
Indskrænkning forventet	10%	4%
I alt	100%	100%

Tabel 19 viser at indvandreriværksætteres forventninger ligner forventningerne blandt de lokale danske iværksættere, uden signifikant forskel.

I de velstående lande som helhed, og så i de mindre velstående lande, har indvandreriværksættere højere vækst-forventninger end iværksættere af lokal afstamning (Xavier et al., 2013, side 48).

Konklusioner

Rapporten redegør for rammevilkår for indvandreres involvering i iværksætteri i Danmark, sammenlignet med andre lande; indvandreres involvering i iværksætteri i Danmark, sammenlignet med andre lande; og indvandreres involvering i iværksætteri i Danmark, sammenlignet med involveringen af folk af dansk afstamning. Redegørelsen er baseret på spørgeskemaundersøgelser i Danmark og andre lande, gennemført i forskningskonsortiet Global Entrepreneurship Monitor.

Rammevilkårene for indvandreres involvering i iværksætteri i Danmark er lidt bedre end i de fleste andre europæiske lande. I Danmark er der tilstrækkelige love og regler til at støtte iværksætteraktivitet blandt indvandrere; indvandrere møder ikke væsentligt større krav end danskfødte, når de ønsker at starte en virksomhed; indvandreriværksættere har noget sværere ved at skaffe privat finansiering end danskfødte iværksættere; iværksættere har ikke væsentligt sværere ved at få offentlig rådgivning og støtte end danskfødte iværksættere; og i Danmark, mere end i andre lande, søger politikken omkring indvandring og integration eksplicit at fremme iværksætteraktivitet blandt indvandrere.

Indvandrere er involverede i iværksætteri i Danmark, noget oftere end folk af dansk afstamning. Også i de fleste andre lande er indvandrere oftere involverede end folk af lokal afstamning. Danmark er nogenlunde typisk blandt landene i indvandrernes tilbøjelighed til at være iværksættere. Men mange andre rige lande har en betydelig højere involvering af indvandrere i iværksætteri, så det er formentlig ganske muligt at fremme iværksætteraktiviteten blandt indvandrere i Danmark. Iværksætterraten i befolkningen som helhed er ret lav i Danmark, lavere end i de fleste andre lande. Derfor er det nok ganske muligt at fremme iværksætteraktiviteten både i befolkningen, som helhed, og specielt blandt indvandrere.

Indvandrere i Danmark er trænet i iværksætteri, lige så ofte som folk af dansk afstamning. Indvandrere får entreprenørielle kompetencer, lige så ofte som lokale danske. Indvandrere har ofte intention om opstart, oftere end lokale danske, og starter ofte ny virksomhed, men færre ender som ejerledere i etablerede firmaer. Indvandrere er ofte involverede i entreprenørielt arbejde, som medarbejdere på arbejdspladser, men knap så ofte som lokale danske medarbejdere. Indvandrede medarbejdere i entreprenørielt arbejde skaber undertiden nye jobs på arbejdspladserne, men knap så mange som lokale danske medarbejdere. Indvandrer-iværksættere er motiveret af forretningsmulighed mere end af nød, men oftere af nød end lokale danske iværksættere. I andre rige lande er indvandrer-iværksættere lige så ofte motiverede af forretningsmuligheder, som folk af lokal afstamning. Indvandrer-iværksættere har netværk i næsten samme omfang som lokale danske iværksættere. Indvandrer-iværksættere er ofte innoverende, eksporterende og jobskabende, ligesom lokale danske iværksættere. I andre rige lande er indvandrer-iværksættere også ofte innoverende, jobskabende og især eksporterende.

Litteratur

Bager, T. 1998. Migrants as carriers of institutional and organisational forms. Papers, migration No. 28, Danish Centre for Migration and Ethnic Studies. Esbjerg: South Jutland University Press.

Bager, T. & Rezaei, S. 1999. Immigrant business in Denmark: The importance of local, national and international linkages (unpublished paper to EGOS Colloquium, July 4th-6th, Birmingham)

Barrett, G., Jones, T. and McEvoy, D. 1997. Ethnic Minority Business: Theoretical Discourse in Great Britain and North America, in Lever, W. F., Money, W. J. and Paddison, R. (Eds), International Perspectives in Urban Studies 5. London: Jessica Kingsley.

Erhvervs- og Byggestyrelsen. 2009. Iværksættere med udenlandsk baggrund.

Etnisk Erhvervsfremme. 2012. Iværksætterindeks for nydanskere 2012. www.etniskerhvervsfremme.dk

Ram, M., Jones, T. 1998. Ethnic minorities in business. Small Business Trust, Open University.

Rezaei, S. 2000a. "International Trade Through Ethnic Networks: The Case of Persian Carpet Trade", LOK Research Center, case No. 1-2000, Copenhagen Business School, Department of Management, Politics and Philosophy, Klink Offset.

Rezaei, S. 2000b. "Cross European Financial Networks related to Immigrants and Immigrant Businesses: The case of the Turkish owned DHB Bank", LOK Research Center, case No. 2-2000, Copenhagen Business School, Department of Management, Politics and Philosophy, Klink Offset.

Rezaei, S. 2001a. Ph.D. afhandling, "Erhvervsdynamik blandt indvandrere: Selverhverv og netværksrelationer blokering eller afsæt for socio-økonomisk mobilitet ?", Det Samfundsvidenskabelige Fakultet, Syddansk Universitet

Rezaei, S. 2006. Det duale arbejdsmarked i et velfærdsstatsligt perspektiv - Et studie af dilemmaet mellem uformel økonomisk praksis og indvandreres socio-økonomiske integration"-Hovedrapport, University of Roskilde. Hovedrapport.

Rezaei, S. 2007. Breaking out: The dynamics of immigrant owned businesses. J. Social Sci., 3: 94-105.

Rezaei, S. 2011. "Socialvidenskab og entreprenørskab" i Grundbog i Socialvidenskab: 4 perspektiver. red. Bent Greve. Frederiksberg : Nyt fra Samfundsvidenskaberne, 2011. s. 309-330.

Rezaei, S. & Goli, M. 2009. Norm Divergence, Opportunity Structure and Utilization of Self-Employed Immigrant's Qualifications, Journal of Social Sciences: 5(3): 163-176, 2009 - ISSN 1549-3652, Science Publications.

Sassen, K. S. 1988. The Mobility of Labour and Capital. A Study in International Investment and Labor Flow. Cambridge/New York: Cambridge University Press.

Sassen, K. S. 1991. The Global City. New York, London, Tokyo. Princeton, NJ: Princeton University Press.

Schøtt, Thomas. 2012. Entrepreneurial Work by Employees in Enterprises – studied via Global Entrepreneurship Monitor in Denmark 2011. Kolding: University of Southern Denmark. <http://www.gemconsortium.org/>

Schott, Thomas. 2011. Training and Network Organization in Entrepreneurship – studied via Global Entrepreneurship Monitor in Denmark 2010. Kolding: University of Southern Denmark. <http://www.gemconsortium.org/>

Schott, Thomas. 2010. Social and Commercial Entrepreneurship – studied via Global Entrepreneurship Monitor in Denmark 2009. Kolding: University of Southern Denmark. <http://www.gemconsortium.org/>

Schott, Thomas. 2009. Education, Training and Networking in Entrepreneurship – studied via Global Entrepreneurship Monitor in Denmark 2008. Kolding: University of Southern Denmark. <http://www.gemconsortium.org/>

Schott, Thomas. 2008. Growth-entrepreneurship – studied via Global Entrepreneurship Monitor in Denmark 2007. Kolding: University of Southern Denmark. <http://www.gemconsortium.org/>

Waldinger, R. 1993. The ethnic enclave debate revisited. International Journal of Urban and Regional Research, 17/3: 444-452.

Xavier, S.R., D. Kelley, J. Kew, M. Herrington and A. Vorderwülbecke. 2013. Global Entrepreneurship Monitor. 2012 Global Report. Global Entrepreneurship Research Association. www.gemconsortium.org